

Обереги в українській традиції

У різних культурах світу знаходимо приклади глибокої та стійкої віри в оберегову силу особливих символічних елементів, яких народ дотримувався століттями. В українській традиції одним із переважливих оберегових елементів є вишитий чи витканий рушник із своєрідними символічними ознаками.

Українське традиційне застосування рушників походить із давніх дохристиянських часів, коли вони вважались необхідним елементом у всіх аспектах людського життя. Рушник, згідно з віруванням, освячує й оберігає місцевість і має силу охороняти людей у важливі періоди життя. Не дивно, що українське прислів'я гласить: «Хата в селі без рушника – не хата». Розповідають, що коли після страшного голодомору дехто повертався до опустілих порожніх домівок, то зразу ж старався відновити в них життя. Але, не маючи жодних вишивок чи тканини, бо все було продане, оживляли хату тим, що на стінах розмальовували глинками рушники і таким тимчасовим скромним способом відновляли тисячолітню традицію, без якої не уявляти свого існування.

Окремі рушники мають особливе призначення. Наприклад, кілкові, їх вішали при входних дверях хати на гачок і вірили, що це охоронить дім від всякого зла і поганих намірів недоброзичливого гостя. Найкращими рушниками – божничковими – обгортали ікони, до яких молилися та висловлювали святим свої просьби, благання. Особливі рушники уживались в обрядових цілях – під час народжень, весілля, похоронів. Почесних гостей завжди вітали хлібом і сіллю на вишиваному рушнику.

Багатозначним звичаєм було і прощання матері з дітьми, які покидають рідну домівку, і дарунок їм особливого рушника на дорогу. Цей рушник має бути не тільки оберегом, але й постійною пам'яттю і свідком їхнього походження, спадщини і традицій, за якими жили, пригадкою культурного виховання, гідних

наук, які дало їм родинне вогнище. Цей рушник для того, щоб не забувати дотримуватись культурних традицій та застосовувати їх як у різних успішних, так і в невідрадних обставинах. Більше того, рушник цей має не тільки супроводжувати мандрівки в невідоме, але також уможливити й забезпечити дорогу повернення додому дозрілих, але незмінних у своїх національно-культурних переконаннях і достогідних людей.

Поет Євген Маланюк на тему культури й традицій подав яскраві описи у своїх Нарисах з історії нашої культури, виданих 1954 року в Нью-Йорку. У 1922 році, після безуспішної боротьби за незалежність, деякі частини української армії, у якій служив Маланюк, попали до таборів для інтернованих у Польщі. У цьому таборі були також інтерновані відділи російської царської армії

(Генерала Бориса Савінкова). Маланюк, згадуючи про ці російські відділи, каже, що «ці люди, дуже зазнаного вигляду, лежали сливе цілий час на брудних сінниках і навіть лежачи харчувалися з менажок. Зате цілий той час... вони присвячували спогадам про «блістательний» Петербург, славні ресторани... До цієї ж групи належав досить літній чоловік з виразною військовою поставою, бідно... але дуже охайно одягнений. Він мав зі собою сина підлітка... вони з сином трималися осторонь... Коли приходила пора їжі, цей старий сотник виймав зі скриньки рушник – о, диво! – вишиваний, розстеляв його на якомсь стільчику, син ставив на нім менажку з юшкою, вони хрестились, виймали ложки і повагом їли. Ці батько і син (яких національність – після обсервації їх способу харчування – була для нас ясна), творили разючий контраст з

«петербуржцями», неголені, розкуювдженими, забрудненими... І коли я згадаю – на тлі таборового вбожества і безнадії... отих «малоросів», батька і сина, я кажу собі: то була культура. То було те, що створилося на нашій землі протягом століть і тисячоліть, всоталося в кров і жили, і чого жадні скити, половці, гуни, татари і навіть москалі – не всіли були знищити». Маланюк, далі роздумуючи і, майже, пророкуючи сучасні події в Україні, каже: «Ми є свідками і, почасти, учасниками страшних подій, коли наш національний організм всіма способами і засобами нищать, калічать, що більше – намагаються винатурити, вийняти з нього його духовний зміст і вкласти натомість, цілком інший. Ворогові ходить про витреблення того, що Шевченко називав в людині «образ Божий». І ми бачили і бачимо колосальний внутрішній спротив нашого національного організму, велетенську потенціальну силу в нім, що змушує – mimo всіх обставин – виймати, фігурально кажучи, отой рушник і перехреститися перед тим, як їсти навіть невольницьку юшку».

Сучасні події в Україні ще раз підкреслюють багаторазові спроби ворога знищити наше національне існування. Проте ми бачимо, «колосальний внутрішній спротив нашого національного організму» і те, що ми об'єднані в боротьбі до перемоги за своє існування. Невідрадні, трагічні обставини не зупиняють нас, не зменшують завзятість у наших змаганнях, не дають нам занехаяти ці відкинуті наші вікові культурні традиції, а навпаки, скріплюють нас. І ось в цьому є наша сила, наша стійкість, незламність, непохитність. Культурні традиції нашого народу – це обереги нашого існування.

Любов Волинець

На фото: зразки рушників із колекції Українського Музею і Бібліотеки у Стенфордї, КТ

